

Папська рада «Справедливість і мир». *Компендіум соціальної доктрини Церкви* / перекл. Ольга Живиця, наук. ред. Юлія Щербініна, заг. ред. Леся Коваленко. Київ: Кайрос 2008. 550 с.

Другого квітня 2004 року у Ватикані було презентовано плід титанічної праці над систематичним викладом соціального вчення Католицької Церкви, що його сьогодні знаємо як «Компендіум соціальної доктрини Церкви». Цей вичерпний синтез пропонує сучасному читачеві досвід Церкви та її Учительства відносно суспільних питань за період понад сто останніх років.

Слово, яке Христова Церква несе людині про її соціальне життя, є словом Божим, що проникає в сучасні культури, суспільно-економічні стосунки як між людьми, так і між цілими народами. Ось чому це вчення є невід'ємною частиною проголошення Христового Євангелія сучасній людині, важливим елементом евангелізаційної місії Церкви в теперішньому світі (пор. *Sollicitudo rei socialis*, 41).

До виходу «Компендіуму» цей голос Церкви звучав у відповідних енцикліках, якими Вселенські Архидіаконали зверталися до своєї пастви та всіх людей доброї волі, захищаючи гідність людської особи від зневаги у вирі суспільно-економічних, політичних, а навіть військових потрясінь, яких людство зазнавало у XIX і впродовж усього XX століття. Однак зрозуміти цілісну доктрину Церкви, котра сьогодні є досить розвиненою і багатою, сучасному читачеві було досить складно, адже доводилося збирати її по крихтах із різних папських послань. Кожна енцикліка була новим кроком у розвитку католицького соціального вчення, розкривала певні його аспекти, але не представляла його цілісно й систематично.

Дослідники і науковці намагалися зробити свій, авторський, синтез соціального вчення Церкви у вигляді чи то підручників, чи коментарів, однак часто їм все ж таки не вдавалося уникнути вузького тлумачення чи тенденційної інтерпретації церковної доктрини. Тому їхні праці не могли претендувати на те, щоб бути цілісним, офіційним підсумком католицького вчення в цій царині. Так стала очевидною необхідність у приготуванні документа, який відповів би на ці внутрішні потреби Церкви.

Зі зростанням зацікавлення соціальною доктриною Церкви з боку різних міжнародних спільнот і християнських Церков різних конфесій, зокрема православних, потреба в її систематизації та цілісному викладі ставала дедалі нагальнішою. Ще одним поштовхом стала ідея допомогти кожній людині, незалежно від національності, віровизнання чи соціального статусу, пізнати Христову Істину через слово Католицької Церкви щодо суспільних питань. Таким чином богословська сутність та евангелізаційне скерування цього вчення з новою силою проявили себе в екуменічному та міжрелігійному діалозі.

Відповідальність за приготування та написання «Компендіуму» взяла на себе Папська рада «Справедливість і мир». Цю працю започаткував тодішній голова Ради, нині покійний кардинал Франсуа-Ксав'є Нгуен Ван Тхуан, який, будучи в'єтнамським громадянином, відчув на собі жах соціальних експериментів комуністичної влади. Завершено цю справу під проводом кардинала Ренато Раффаеле Мартіно, теперішнього голови Папської ради «Справедливість і мир». Вихід у світ «Компендіуму соціальної доктрини Церкви» – як відповідь на згадані вище потреби та з огляду на природу і мету, задля якої Католицька Церква розвиває соціальне вчення, – став важливою богословською, пастирською та суспільною подією.

З урахуванням сказаного, цікавою і значущою є структура «Компендіуму», система, за якою синтезується і впорядковується його зміст. «Компендіум» складається зі вступу, трьох частин і висновків. Три частини, своєю чергою, містять дванадцять розділів. Внутрішню логіку такої структури можна представити у вигляді кількох концентричних тематичних кіл:

У першому колі в центрі уваги є людська особа як плід Божої любови (перший розділ); відтак розкривається місія Церкви, яка звіщає слово Євангелія кожній людині, і саме на цій апостольській місії ґрунтується природа її соціальної доктрини (другий розділ). У своєму навчанні Церква звіщає істину про гідність людської особи як Божого образу та захищає людську особу, проголошуючи її права та базовані на них принципи своєї соціальної доктрини (розділи третій і четвертий).

У другому логічному колі розглядаються істини, що стосуються сім'ї та родини як першої клітини суспільства й основного середовища, у якому особа пізнає та розвиває себе як соціальну істоту. Тут викладено питання важливості таїнственного характеру християнського подружжя, суспільного виміру родинного життя та відповідальності суспільства перед родиною (п'ятий розділ).

Третє тематичне коло присвячене розглядові найважливіших чинників як *внутрішнього* життя будь-якого суспільства (праця, економічне життя, політична спільнота), так і *зовнішнього*, що реалізується у відносинах між різними державами в контексті світового співтовариства. Християнський погляд на природу цих чинників та їх гідне будівництво викладено в шостому, сьомому, восьмому та дев'ятому розділах.

У четвертому колі представлено умови, необхідні для існування та збереження життя будь-якого суспільства. Прямо пов'язаними зі суспільною діяльністю сучасної цивілізації є охорона довкілля (розділ десятий) та зміцнення миру (розділ одинадцятий). Особливо актуальною ця тематика стає у зв'язку зі щораз потужнішим впливом людини на природне середовище, який має глобальні наслідки, та виробництвом зброї масової дії, котра в кінці ХХ століття поставила під загрозу існування людства.

Особливе значення у структурі «Компендіуму» має його третя частина – дванадцятий розділ. Вона присвячена не так доктрині, як саме *соціальної діяльності Церкви*, що пронизує всі чотири окреслені вище контексти та розкриває пастирський характер її євангельського служіння. Саме тут можна добачити, що присутність Церкви у сучасному світі полягає не у створенні якоїсь нової ідеології, а в *служінні* людині та людству у суспільному контексті. Ось чому таку соціальну діяльність Церкви називаємо *дияконією* – її служінням людині, сучасній культурі, економіці та політиці.

У висновках надзвичайно чітко і просто окреслено завдання соціального вчення та соціальної діяльності Церкви – *преображення суспільства* силою Євангелія та побудова «цивілізації любови». Лише любов є гідним видом стосунку однієї людської особи до іншої. Втілюючи в суспільних відносинах Божу любов до людини, можна побудувати суспільство, яке буде гідним середовищем для зростання і розвитку людини. Лише таке суспільство можна назвати справді цивілізованим.

Важливо зауважити, що при висвітленні кожної теми упорядники «Компендіуму» дають змогу читачеві вслухатися в Боже слово, щоб почерпнути з цього глибокого джерела всякого богослов'я, і саме біблійний аспект вказує на справжнє коріння та питомий характер соціальної доктрини Церкви.

«Компендіум» уже перекладено більш ніж 35 мовами й опубліковано в 60 країнах світу, а 5 лютого 2008 року відбулася його презентація українською мовою. Над перекладом і богословською редакцією «Компендіуму» за дорученням Конференції римо-католицьких єпископів України та Синоду єпископів Української Греко-Католицької Церкви працювала велика група фахівців. До цієї групи входили найкращі інтелектуальні сили католиків латинського та візантійського обрядів, які й подарували нам плід спільної братерської праці. Особлива вдячність належить працівникам Інституту св. Томи Аквінського (м. Київ), київському видавництву «Кайрос», комісії «Справедливість і мир» Патріаршої курії УГКЦ та Інститутіві релігії і суспільства Українського католицького університету у Львові.

Український текст «Компендіуму» віддзеркалює певні труднощі пошуку адекватної богословської термінології та подає свої варіанти, не завжди вдалі, для вирішення цієї проблематики. Наведемо кілька найяскравіших прикладів.

Розділ п'ятий, присвячений соціальним аспектам сім'ї та родини. Ці два терміни перекладачі передають одним словом – «родина». Так, у п. 212 читаємо, що «саме в родині взаємне дарування чоловіка і жінки, поєднаних у шлюбі, творить життєве середовище, в якому діти розвивають свої здібності». Насправді поєднання чоловіка і жінки в шлюбі ми окреслюємо словом «сім'я», а поняття родини охоплює ширший аспект стосунків з

іншими родичами. Також правильним варіантом є конструкція «подруги *приймають* Святе Таїнство Подружжя», а не *отримують* його (пор. п. 231, перше речення другого абзацу).

Сумно, що таке важливе поняття, як «церковна традиція», подане з маленької букви (пор. п. 74), хоч навіть італійський варіант тексту подає слово «Традиція» з великої літери. Важливо зазначити, що тут ідеться про ті джерела, з яких сьогодні Церква черпає та передає нам Божественне Одкровення. Церковна Традиція як Традиція Апостольська є таїнственным, надприродним виміром сутності Церкви як Тіла Христового, тою герменевтичною матрицею, у контексті якої Христова Церква читає і розуміє Боже слово та в лоні якої було можливо відрізнити богонатхнені священні тексти від апокрифічної літератури. Отож, мова йде не просто про церковні звичаї, які часто називаємо традиціями (і яких може бути багато), а про єдине Апостольське Передання, яке, поряд із біблійними текстами, є джерелом соціальної доктрини Церкви.

Певним непорозумінням можна вважати переклад фрази «spiritualità laica» як «світська духовність». Слово «світський» у такому контексті непосвячений читач може легко сприйняти за ствердження якоїсь «нецерковної» духовності, що саме по собі є абсурдом. Усяке духовне життя бере початок у дії Святого Духа в людині, і помилково є протиставляти таку дію Христовій Церкві. Насправді текст говорить про «духовність мирян» – як відомо, мирянин є живим членом Церкви, що звершує в Дусі Святому своє священнче, царське та пророче служіння у світі.

Переклад деяких уривків лише приблизно відповідає оригінальному текстові, тому вони не цілком правильно передають думку впорядників «Компендіуму». Наприклад, у закінченні українського варіанту п. 239 читаємо про право батьків «обирати інструменти формування відповідно до своїх переконань і шукати такі засоби, які допоможуть їм виконувати обов'язок вихователів». Насправді ж оригінальний текст ставить наголос не на «інструментах формування», а на непорушному *праві батьків на виховання* своїх дітей. Тут проголошено, що саме батьки мають право та обов'язок надати своїм дітям релігійну освіту й моральне виховання: держава ж не може цього обов'язку заперечити, а повинна його шанувати й забезпечити.

Попри всі недопрацювання, переклад і публікація українською мовою «Компендіуму соціальної доктрини Церкви» є важливим кроком у евангелізації українського суспільства, і цей крок треба щиро вітати. Почалася «рецепція» «Компендіуму» – період сприйняття, засвоєння та гідної оцінки не лише в католицьких церковних спільнотах, а й у всіх тих колах, що зацікавлені долею українського народу та його молодій держави. Україна сьогодні проходить етап утвердження ідеалів демократії, тому питання

РЕЦЕНЗІЇ

суспільної моралі в усіх її вимірах є для нас надзвичайно гострим. Цікаво зауважити, що в цьому викладі соціальної доктрини Католицька Церква говорить про геноцид українців як про злочин проти Бога та проти людства (п. 506) поряд з іншими визнаними світовою спільнотою актами геноциду (вірмен, камбоджійців та ін.). Рецензований текст містить у собі цінний багатовіковий досвід Католицької Церкви в її служінні людині, захисті людської гідності та вказує на важливі моральні правила побудови справедливого суспільства, що, без сумніву, послужить справі відродження правдивої християнської культури в Україні.

Святослав Шевчук